

klinkt dit smalend, want Rembrandt krijgt er geweldig van langs. Zijn werk haalt niet bij dat van Titiaan, van Dyck, Michel Angelo of Rafaël; hij verkoos liever op dwaalwegen te gaan en de eerste ketter in de schilderkunst te worden, menig jongere met zich mee lokkend. Al deed hij bij geen der groote meesters onder in allure en kracht van kleur, toch faalde hij herhaaldelijk. Want als hij „een naakte vrouw, gelijk 't somtijds gebeurde, zou schilderen, tot model geen Grieksche Venus keurde, maar eer een waschster of turf-treedster uit een schuur, zijn dwaling noemend navolging der natuur”.¹⁾

De feiten, door Pels het laatst genoemd, zijn niet te loochenen, maar de appreciatie daarvan is in hooge mate onrechtvaardig. Helaas strookte zij maar ál te zeer met de inmiddels gangbaar geworden opvattingen. Pels eischt o.m. een naakt van uiterlijk schoon. Rembrandt heeft er verscheidene gemaakt, om alleen maar de Batheseba (Louvre) en de Danaë (Leningrad) te noemen. Maar blijkbaar heeft Pels die niet gekend of niet willen kennen. Hij doelt naar alle waarschijnlijkheid op 's meesters etsen en teekeningen (afbb. 10 en 11). Deze vertoonen inderdaad allesbehalve een academische schoonheid, maar zijn toch ongeloofelijk knap, en verbijsterend door hun waarheidsliefde. Het ontging Pels ten eenen male, dat zulke werken realistische notities zijn, die voor het uiteindelijk naaktschilderij slechts de basis vormen.

Twee-honderd-vijf-en-twintig jaar na Pels heeft Jozef Israëls, in een opstel in de Gids, onder woorden gebracht wat de naaktstudies van Rembrandt beteekenen. „Geen schilder — zegt hij — durfde het aan, ze te maken zooals ze in het atelier vóór hem stonden; maar Rembrandt, betooverd door het licht en den gloed der vleeschkleur, dacht niet anders dan ze weer te geven zooals hij ze zag.”

Het was, toen Pels in 1681 schreef, hier te lande reeds vrij algemeen zóó gesteld, dat men een esthetischen maatstaf aanlegde die bepaalde regels voorschreef en die dus geen vrede meer kon hebben met de vrijbuiterskunst van Rembrandt. De tijd was niet meer ver dat Pels' vriend Lairesse die geestdoodende regels zou vastleggen in zijn in 1707 verschenen Groot Schilderboeck. Lairesse's critiek op Rembrandt is evenwel welwillender dan die van Pels. Zij richt zich vooral tegen het lichtdonker. Maar hij bewondert Rembrandt's kleur en acht hem daarin den gelijke van Titiaan. Daarentegen eischt hij een gelijkmatige belichting, met het argument dat de duisternis het schoone besmet. Hij concludeert, dat men Rembrandt's kunst niet moet volgen, omdat deze schilder niet naar voorbeelden en regels en dus op ongewisse gronden werkte.

Dat Lairesse Rembrandt niet algeheel verwerpt en hem op één punt zelfs met Titiaan gelijk stelt, bewijst, dat zelfs aan dezen theoreticus de grootheid van den meester niet algeheel is ontgaan.

¹⁾ Urkunden, blz. 413—414.